

რევაზ შეროზია

ენობრივი პოლიტიკის საკითხები XX საუკუნის
30-იანი წლების საქართველოში

1. ქართველი ხალხისათვის გასული საუკუნის 30-იანი წლები ერთ-ერთი უმძიმესი პერიოდი იყო მთელი ისტორიის მანძილზე - ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ხელშეორედ დაპყრობის შემდეგ, სოციალურ-პოლიტიკური ტერორი მძვინვარებდა. თავისი არსითა და მასშტაბებით იგი ბევრად აღემატებოდა XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის დასაწყისის რუსიფიკატორულ ქმედებებს, რომლებიც მთლიანად მიმართული იყო ქართველური ენის, როგორც ქართველი ერის საარსებო საშუალების, გასაქრობად. რუსეთის მეფისა და რუსეთის ბოლშევიკთა იმპერიების მიზანი თუ ერთი იყო, განხორციელების გზები განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან: იმპერატორის გარემოცვა უზრუნველყოფდა ტაქტიკას, განხორციელება კი ევალებოდა ისევ რუს ჯარისკაცებს, იანოვსკებს, ვოსტორგოვებს, გერშელმანებს... ბოლშევიკი იმპერატორების ტაქტიკა უფრო ვერაგული გახლდათ: სოციალური სამოსელით უნდა შეემოსათ ყველაფერი და, ამავე დროს, შემსრულებლები უნდა ყოფილიყვნენ მხოლოდ ადგილობრივი, "ეროვნული" ძალები; ამ შემთხვევაში, ცხადია, "პილატეს" ხელები დაბანძილი ექნებოდა.

ქვემოთ შევეცდებით გავაანალიზოთ გასული საუკუნის 30-იანი წლებში განხორციელებული ენობრივი დივერსიის ფაქტი, მისი მნიშვნელობა და შედეგები. ვფიქრობთ, ეს მცდელობა გამართლებული უნდა იყოს, რადგან ხსენებული დივერსია, როგორც ჩანს, გათვალისწინებული გახლდათ ხანგრძლივი მოქმედებისათვის (როგორც ასეთივე ხანგრძლივი ქმედების კიმიური იარაღი).

შენიშვნა: ჩვენ კიდევ ბევრი რამ არ ვიცით 30-იანი წლების შესახებ - დახურული საიდუმლო მასალები, ალბათ, უამრავ საინტერესო და საჭირო ინფორმაციას შეიცავს. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს და მადლობაც ეთქვას საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, რომელმაც უკანასკნელ ხანს მსგავსი მასალების გამოქვეყნება დაიწყო თავისივე საარქივო სამმართველოს პერიოდულ ჟურნალში "საარქივო მოამბე". ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ ამ დოკუმენტების გარეშე სწორი და მართალი ისტორია ვერ დაიწერება.

2. დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობა და პარლამენტი ნაციონალურ და ენობრივ საკითხებში იმავე გზას მიჰყვება, რაც ცნობილია უძველესი დროიდან, კერძოდ, პატივისცემა ყველა ერის წარმომადგენლებისა. სხვა პრეცედენტი, ალბათ, არც მოიძებნება ამისა, რომ სახელმწიფოს უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში, პარლამენტში სხვა ეროვნების მოქალაქეებს თავიანთ ენაზე შეეძლოთ სიტყვით გამოსვლა. 1918-21 წლების საქართველოს პარლამენტში არჩეულ დელაგატს კი უფლება ჰქონდა, თავის ენაზე წარმოეთქვა სიტყვა, თუ ეს ენა იცოდა პრეზიდენტის ერთმა წევრმა მაინც. მაგრამ, ამავე პერიოდში და, განსაკუთრებით, რუსეთის მიერ საქართველოს მეორედ დაპყრობის შემდეგ, გრძელდებოდა არა მარტო აფხაზების, ოსების, სომხების, აზერბაიჯანელებისა და სხვათა, არამედ ქართველური მოსახლეობის დამუშავება, რომ მეგრელები, აჭარლები, სვანები, ლაზები, იმერლები ქართველები არ იყვნენ და ამიტომაც ისინი იზარებოდნენ ქართველების მიერ. აქ ერთი დეტალიც უნდა აღინიშნოს: აფხაზს ჩააგონებდნენ, რომ ქართველი მათი ისტორიული მტერია, ქართველები იტაცებენ აფხაზთა მიწებს, ჩუმ-ჩუმად სახლდებიან იქ, ხელს უშლიან აფხაზური კულტურის განვითარებას და უნდათ მოსპონ აფხაზი ერი. ასეთი სულისკვეთებით არის დაწერილი ვინმე მარდანიას წერილი "აფხაზ ძმებს", რომელშიც არსად ჩანს რუსების მიერ აფხაზთა გენოციდის ფაქტი, არც ის, რომ როგორც მეფის რუსეთი, ისე ბოლშევიკთა რუსეთიც მუდამ ცდილობდა (და დღესაც ცდილობს), "ათვისებინა" ეს მხარე იქ რუსებისა და სხვა ეროვნების ჩასახლებით. ასეთივე პოლიტიკა ტარდებოდა სამეგრელოს მიმართ, მაგრამ საქართველოს ანექსიის მერე რუსები მეგრულ ბოლშევიკებს იმავეს ვერ ათქმევინებდნენ, რასაც აფხაზებს, ამიტომ გამოინახა სხვა სამიზნე, იდეოლოგიური, მაგრამ სოციალურით შეფერილი: ბოლშევიკ უვანიასთვის მტერი ქართველი კი არ იყო, არამედ მენშევიკური მთავრობა, რომელიც თავადაზნაურული იყო, ბურჟუაზიული. თავის წიგნში ი. უვანია ასე ახასიათებს მათ: "მენშევიკებს შემოეცალნენ მუშები და გლეხები, რომელთა ნაცვლად ხელში შეიჩაბ ბურჟუაზია, მღვდლები, თავადაზნაურობა და ნაციონალ-შოვინისტური მაღალი ინტელიგენცია და ჩარჩი ვაჭარ-კულაკობა" (ი. უვანია, 1931, გვ. 147). მისი (ანუ ბოლშევიკთა!) აზრით, 21-ე არმიის შემოსვლის შემდეგ საქართველოში ყველაფერი სწორი გზით წარიმართა. ერთ-ერთი "მონაპოვარი" იყო 1929 წელს ბოლშევიკური მთავრობის მიერ გამოცემული დადგენილება, რომლის მიხედვით, ზუგდიდის მაზრის იმ ადგილებში, სადაც მოსახლეობის უმეტესმა ნაწილმა ქართული ენა არ იცოდა (!), საქმისწარმოება და სასამართლოს წარმოება მეგრულ ენაზე უნდა შესრულებულიყო. ამ დადგენილების I და II პუნქტებში ერთმანეთს უპირისპირდება ქართული და მეგრული (დედაენა). IV პუნქტში კი მითითებულია, რომ დადგენილებები, განკარგულებები უნდა გამოქვეყნდეს როგორც სახელმწიფო ენაზე, ისე მეგრულ ენაზეც.

შენიშვნა: შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო მასალებში საძიებელია, თუ რა დაედო საფუძვლად ამ დადგენილებას. სავარაუდოა, რომ ეს "ჟვანიების განცხადებამიმართვა" ყოფილიყო.

ამ დადგენილებას ხელს აწერენ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის ნაცვლად ვ. ბოლქვაძე, სახალხო კომისრების საბჭოს თავმჯდომარე ფ. მახარაძე, აღმასრულებელი კომიტეტის მდივანი ს. სორდია.

ამის აღნიშვნა იმიტომ დაგვჭირდა, რომ ამ დადგენილების მიღება შეუძლებელი იყო რუსეთის მთავრობის, კერძოდ კი სტალინის ნებართვის (ან მითითების) გარეშე. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ბოლშევიკების რუსეთამდე აღებული გეზის გამგრძელებელი იყო 30-იანი წლების რუსული სახელმწიფო მანქანა, კერძოდ: აფხაზეთის მსგავსად დაპირისპირებინათ ქართველებისათვის ვითომ განსხვავებული ენისა და ერის წარმომადგენელი სამეგრელოს მოსახლეობა. ამ დაპირისპირების შემოქმედი შუა რგოლი აღმოჩნდა ფ. მახარაძის გუნდი საქართველოს მთავრობის სახით, შემსრულებელი კი - ბოლშევიკ ი. ჟვანიას გუნდი. მაგრამ მალე ვითარება შეიცვალა. საქართველოს მთავრობის მეთაური ლ. ბერია გახდა (იმავედროულად იგი ამიერკავკასიის საქმეებსაც განაგებდა).

შენიშვნა: 30-იან წლებში, ქართველოლოგთა შეხედულებით, ქართველური ენობრივი სივრცე სამწევრა იყო, რასაც, შესაძლოა, "ქართიზაციის" ჰიპოთეზაც უწყობდა ხელს. ასეა თუ ისე, ენობრივმა დაყოფამ ბუნებრივად მოგვცა ქართველური მოსახლეობის დაყოფა და შემდეგ - გაუცხოება. გასაოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ მაშინდელი ჩადებული ნაღმი დღესაც მოქმედებს: ი. ჟვანიას მსგავსი "ცხელი თავები" თანამედროვე საქართველოსაც ჰყავს.

3. 1929 წლის იმ ავბედითი დადგენილების მერე ი. ჟვანიას გუნდს ხელ-ფეხი გაეხსნა. დაიწყო მეგრული სიტყვაფორმებით ჟურნალ-გაზეთების ბეჭდვა. 1931 წ. იბეჭდება ი. ჟვანიას წიგნი "როგორ იბრძოდა სამეგრელოს მშრომელი გლეხობა საბჭოების ხელისუფლებისათვის". ამ წიგნს რომ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, ჩანს მისი 30-ათასიანი ტირაჟითაც. მთავარი კი ის იყო, რომ ავტორი სამეგრელოს მოსახლეობას არწმუნებდა მენშევიკური მთავრობის არა მარტო სისასტიკეში, ბურჟუაზიულ-მოვიწინსტურ შეხედულებებში, არამედ მშრომელი გლეხობის ძარცვასა და ყაჩაღობაში. იგი წერს, რომ მენშევიკურმა მთავრობამ სამეგრელოს ეკლესიამონასტრებიდან აურაცხელი ოქრო-ვერცხლი გაიტაცა. რა თქმა უნდა, მას არ "ეხსომებოდა" ბოლშევიკების მიერ დანგრეულ-განადგურებული ეკლესიები და საქართველოს საგანძურის აღნუსხვა-შენახვა ძარცვად წარმოუდგებოდა.

სამეგრელოში ეს ვაკანალია სულ რაღაც 5 წელიწადში დამთავრდა. რამდენადაც ჩვენთვის არის ცნობილი, 1934 წლის მერე მსგავსი პუბლიკაციები შეწყდა, არსად ჩანს ი. ჟვანიაც. სამაგიეროდ, 1937 წელს

საქართველოს მთავრობის მეთაური ლ. ბერია აღწოთებული წერს სტალინისადმი გაგზავნილ წერილში, რომ საკავშირო აკადემიის ენათმეცნიერების, ანთროპოლოგიის ინსტიტუტების მეცნიერები "თავგზაბნეულები" არიან და "თავიანთი დასკვნებით ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან" (წერილის პირველ ვარიანტში მათ "ველიკოდერჟავული" სულით გაჟღენთილებად" მოიხსენიებს. იხ. საარქივო მოამბე VI, 2009). საქმე ეხება 1926 და 1937 წლის აღწერების შედეგად საკავშირო აკადემიური წრეების მიერ საქართველოს დაყოფას სხვადასხვა ეროვნებად. კერძოდ, 1926 წელს რუსეთის (იგივე საბჭოთა) აკადემიამ საქართველო ასე დაყო: **ქართველები** (ქართლები, კახელები, თუშები, ფშავ-ხევსურები, სომხები, ჯავახები, მესხები, კლარჯეთელები, ტაოელები, აჭარლები, გურულები, იმერლები, რაჭველები, ლეჩხუმელები), **მეგრელები**, **ჭანები**, **სვანები**, **ბაცბები**.

ენათმეცნიერების ინსტიტუტის შეხედულებით, 1937 წელს ასეთი სურათი გვაქვს: ქართველები, მეგრელები, ლაზები, სვანები, ბაცბები, აჭარლები. იმავე წელს ანთროპოლოგიის ინსტიტუტს შეუდგენია თავისი ვარიანტი, რომელიც შემდეგ საფუძვლად დასდებია "ეროვნებათა ლექსიკონს". აქ ქართველებად არიან მიჩნეული მეგრელები, ლაზები, სვანები და ბაცბები, მაგრამ აჭარლები ცალკე ნაციად არის დასახლებული. ლ. ბერია ყველა მასალას იცნობს, მაგრამ აქცენტს აჭარლებზე აკეთებს და სთხოვს სტალინს, ჩაერიოს და არ დაუშვას ასეთი შეცდომა "ეროვნებათა ლექსიკონში", რადგან ეროვნებათა ასეთი დაყოფა ეწინააღმდეგება ბელადის მოსაზრებებს ნაციის შესახებ.

თავისთავად ჩნდება კითხვები, რომელთაგან ამჯერად მხოლოდ ორს გამოვყოფთ: 1. რამ განაპირობა ლ. ბერიას ინტერესი მხოლოდ აჭარლების საკითხით, როცა ამ "უთავბოლოობაში" მოყვნიენ მეგრელები, ჭანები, სვანები, სომხები, ბაცბები ...?

2. ზეპირი ცნობებით, ყვანიას საქმე და ზემოთ ხსენებული 1929 წლის დადგენილებიდან გამომდინარე ქაოსი ლ. ბერიამ მოსპო. მანვე გაანადგურა ყვანიას წიგნის ტირაჟი. ყველაფერი ეს მოსკოვის პოლიტიკისა და გეგმების საწინააღმდეგო ქმედება იყო. მაშ, როგორი ახსნა უნდა მოეძებნოს ამ ფაქტს? ვფიქრობ, რომ საიდუმლო მასალების გამომზეურება საშუალებას მოგვცემს სწორი დასკვნები გავაკეთოთ.

ერთი კი ნათელია: 30-იანი წლების ეროვნულ-ენობრივმა პოლიტიკამ დიდი ზიანი მიაყენა არა მარტო საქართველოს მოსახლეობას, არამედ ქართველურ მეცნიერებასაც, ქართველოლოგიას; ევროპაში ფოიერშტაინები აფრიალებენ "ყაზახიში გაზეთის" ფურცლებს და ქართველებს ადანაშაულებენ მეგრელების "შევიწროებაში", ხოლო თანამედროვე ყვანიები ტერენტე გრანელის ლექსებს "თარგმნიან" მეგრულ "ენაზე" და ამას მშობლიურ ენაზე დაბრუნებად მიიჩნევენ... დიდი ხნის განმავლობაში მსგავს ფაქტებს ქართველი მეცნიერები არასერიოზულად თვლიდნენ, საშიშროებას ვერ ხედავდნენ; მაგრამ დღევანდელი ვითარება საკმაოდ მძიმეა, როცა ფოიერშტაინები დაძწიან სამეგრელოში და მოსახლეობას არწმუნებენ, რომ მეგრელები სხვა ენა და ქართველები მათ ჩაგრავენ, ან ფრანკურტის უნივერსიტეტის ერთი ჯგუფის მიერ შედგენილი კითხვარით არკვევენ მეგრელთა დედანა რომელია... ამიტომ საჭიროა ქართველ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა ერთობლივი ძალისხმევა ერის მთლიანობის შესანარჩუნებლად.

დამოწმებული ლიტერატურა

ი. ყვანია, 1931 - ი. ყვანია, როგორ იბრძოდა სამეგრელოს მშრომელი გლეხობა საბჭოების ხელისუფლებისათვის, თბ., 1931.
საარქივო მოამბე VI, თბ., 2009.

REVAZ SHEROZIA

**QUESTIONS OF THE LANGUAGE POLICY IN 30S
OF 20TH C. GEORGIA**

The 30s of the last century was one of the gravest periods of the country's history; Russia occupied Georgia, second times, now called Bolshevik Russia, which was ravaging the country with social and political terror.

With its scales it far exceeded the Russification policy of the second half of the 19th century and the beginning of the 20th c. This time actions were being directed and carried out for the complete annihilation of the all the essential resources for the existence of the Georgia nation.

This paper discusses one of the facts of the subversive activities on the Georgian language.

After the second occupation of Georgia, Russia revitalized and persistently and intensely began indoctrinate the population of Georgia and not only Abkhazians, Ossetians, Armenians Azeries etc. but also the native Georgians as Megrels, Acharans, Svans, Laz, Imeretians that they were not Georgians and that they were oppressed by the Georgians.

Abkhazians were told that Georgians were historical enemies, and that they encroached their territories and hindered the development of Abkhazian culture aiming at the complete extirpation of the Abkhazian ethnos. The same policy was carried out against Megrelia. However, Russians knew that as different from Abkhazians, Megrel Bolsheviks would not agree at being robbed off from their Georgian nationality, and Russia thought different target for animosity; this was an ideological attack with social coloration. For the Bolshevik Zhvania Georgian could not serve an enemy, then enemy was a Menshevik, aristocratic, and bourgeois government. According to Zhvania (i.e. according to the Bolshevik ideology) after the invasion of Georgia by the 21st Army everything in the country went to its right track. One of the "achievements" of the events was the resolution adopted by the Bolshevik Government, in 1929, according to which in those villages of Zugdidi Mazra where the considerable number of the population did not have a command of the literary Georgian, the business and the law court language should be Megrelian language. The point I and point II of this resolution contradicted each other, as both Georgian and Megrelian are referred to as mother tongues, whereas the point IV determines

that official resolutions and regulations must be published in both languages, the state language and Megrelian language.

It stands to reason that nobody could dare to adopt such resolution without the permission of the Russian Government, namely, without Stalin's permission. This simply meant that the Russian state machine of 30s was the heir of the same Russian political and ideological route adopted by the country before the Bolsheviks. namely: to put Megrelia's population as, if they were the people of different language and nation. in the confrontation with Georgians with the same methods as it had been done in case of Abkhaz and Georgian peoples.

This bacchanalia, begun in 1929 triggered by the aforementioned resolution ended up in five years. In 1937 L.P. Beria writes to Stalin about the scholars of the Research Institute of Linguistics and anthropology of the Academy of Sciences of Georgia how "they are embarrassed and perplexed and contradictory in their conclusions".

The accent was made on the division of Georgia into several ethnic entities according to the census of 1926-1927 by Soviet Union academic circles. In particular, in 1926 Russian Soviet Academy divided Georgia into Georgians proper, **Megrels, Chans, Svans, and Batzbs.**

According to the views of the institute of linguistics of 1937 the picture looks as follows: **Georgians, Megrels, Laz, Svans, Batzbs and Acharans.**

In the same year the Anthropology Institute of Academy of Sciences drew up its variant, which then became the basis for the "Dictionary of Nations." In this variant Georgians are Megrels, Laz, Svans and Batzbs, but Acharians stand apart as a separate nation. L. Beria is acquainted with all the materials but asks Stalin to take part in the problem solution and not to allow such a mistake to creep into the "Dictionary of Nations", as 'the sort of division was against the chief's ideas about nations'.

The fact, as what conditioned the real reason of confining Beria's interests only to the Acharan's issue, when in this chaos we see Megrels, Chans (Laz), Svans, Armenians and Batzbs...and why Beria vanished the case of Zhvania, and the turbulence caused by the 1929's resolution, as long as it was against the Soviet ideology at the given period, is a matter of conjecture until the secret documents become known to allow the scholars to make right conclusions.

In any ways one thing is clear: National and language policy of the 30s of the 20th century caused great damage to not only Georgian population but to the Georgian science and to Kartvelology. In Europe Foyersteine's flapped the papers of "Kazakhishi Gazeti", blaming Georgians in the oppression of Megrels; this was in the past, but at present the modern "Zhvanias" come to "translate" the poems of Terenti Graneli into Megrelian "language" and they call it the comeback to the native language.